

ภัยแล้งกับเศรษฐกิจประเทศไทย

เรียบเรียงโดย สวรรยา เชื้อพันธุ์

คำสำคัญ : เอลนีโญ (El Niño) ปრაการการณ์ที่อุณหภูมิมหาสมุทรอุ่นขึ้นผิดปกติ ประกอบกับความดันบรรยากาศสูงบริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกด้านตะวันตก

จากปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นในปี 2558 นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นจนกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงจากภายในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเติบโตของเศรษฐกิจไทยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะส่งผลกระทบต่อรายได้และการใช้จ่ายของเกษตรกรอย่างมาก โดยเฉพาะชาวนาผู้ปลูกข้าวที่มีจำนวนถึง 3.7 ล้านครัวเรือน ต้องประสบปัญหาภัยแล้ง น้ำในเขื่อนไม่เพียงพอสำหรับการทำนาปรัง และเมื่อเริ่มเข้าสู่ฤดูนาปีน้ำในเขื่อนก็มีไม่เพียงพอต่อการทำนาปีเสียแล้ว ถึงแม้ว่าระดับน้ำในเขื่อนในปีนี้จะน้อยกว่าปีก่อนไม่มากนัก แต่ปัญหาสำคัญคือ ภาวะฝนทิ้งช่วงและปริมาณน้ำฝนที่มีน้อยกว่าปกติหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานที่มีเพียงหนึ่งในสี่ของชาวนาท้งหมดไม่สามารถรอฝนได้ต้องไปเอาน้ำที่จากเขื่อนมาใช้ ขณะที่ชาวนากลุ่มที่เหลือจำนวนสามในสี่อยู่นอกเขตชลประทานไม่มีทางเลือกก็ต้องรอฝนกันต่อไป ภัยแล้งเกิดจากอะไร และก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อเศรษฐกิจไทยอย่างไร

ภัยแล้ง คือ ภัยที่เกิดจากการขาดแคลนนํ้าในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนก่อให้เกิดความแห้งแล้ง และส่งผลกระทบต่อชุมชน สาเหตุของการเกิดภัยแล้งจะแบ่งเป็นภัยแล้งโดยธรรมชาติและภัยแล้งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์

ภัยแล้งโดยธรรมชาติ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเล ภัยธรรมชาติ

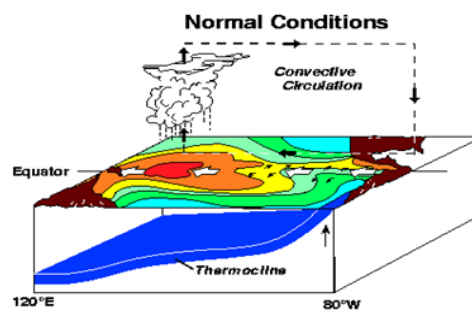
ภัยแล้งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เกิดจากการทำลายชั้นโอโซน ผลกระทบของภาวะเรือนกระจก การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การตัดไม้ทำลายป่า

สำหรับภัยแล้งในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นภัยแล้งโดยธรรมชาติ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่วนใหญ่เกิดจากฝนแล้งและทิ้งช่วง ซึ่งฝนแล้งเป็นภาวะปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

ฝนทิ้งช่วง หมายถึง ช่วงที่มีปริมาณฝนตกไม่ถึงวันละ 1 มิลลิเมตรติดต่อกันเกิน 15 วันในช่วงฤดูฝน เดือนที่มีโอกาสเกิดฝนทิ้งช่วงสูงคือ เดือนมิถุนายน และ กรกฎาคม

เมื่อมีคำถามที่เกี่ยวกับฝนทิ้งช่วงหรือภัยแล้ง ปราการการณ์เอลนีโญ (El Niño) จะเป็นคำตอบยอดนิยม ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้และในปีนี้ก็เช่นกัน

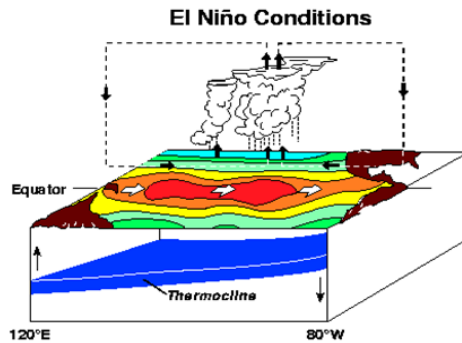
โดยปกติ บริเวณเส้นศูนย์สูตรเหนือมหาสมุทรแปซิฟิก ลมสินค้าตะวันออก (Easterly trade winds) จะพัดจากประเทศเปรู (ชายฝั่งทวีปอเมริกาใต้) ไปทางตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิก แล้วยกตัวขึ้นบริเวณเหนือประเทศอินโดนีเซีย ทำให้มีฝนตกมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และทวีปออสเตรเลียตอนเหนือ กระแสลมสินค้าพัดให้กระแสน้ำอุ่นบนพื้นผิวมหาสมุทรแปซิฟิกไปกองรวมกันทางตะวันตก จนมีระดับสูงกว่าระดับน้ำทะเลปกติประมาณ 60 - 70 เซนติเมตร แล้วจมตัวลง กระแสน้ำเย็นใต้มหาสมุทรซีกเบื้องล่างเข้ามาแทนที่กระแสน้ำอุ่นพื้นผิวซีกตะวันออก นำพาธาตุอาหารจากก้นมหาสมุทรขึ้นมา ทำให้ปลาชุกชุม เป็นประโยชน์ต่อนกทะเลและการทำประมงชายฝั่งของประเทศเปรู (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 สภาวะปกติ

(ที่มา : <http://www.pacificclimatefutures.net/en/help/climate-projections/understanding-climate-variability-and-change/>)

ปรากฏการณ์เอลนีโญ เป็นปรากฏการณ์ที่อุณหภูมิมหาสมุทรอุ่นขึ้นผิดปกติ ประกอบกับความดันบรรยากาศสูงบริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกด้านตะวันตก กระแสลมสินค้าตะวันออกอ่อนกำลังลง กระแสลมพื้นผิวเปลี่ยนทิศทาง พัดจากประเทศอินโดนีเซียและออสเตรเลียตอนเหนือไปทางตะวันออก แล้วยกตัวขึ้นเหนือชายฝั่งทวีปอเมริกาใต้ ก่อให้เกิดฝนตกหนักและแผ่นดินถล่มในประเทศเปรูและเอกวาดอร์ กระแสลมพัดกระแสน้ำอุ่นบนพื้นผิวมหาสมุทรแปซิฟิกไปกองรวมกันบริเวณชายฝั่งประเทศเปรู ทำให้กระแสน้ำเย็นใต้มหาสมุทรไม่สามารถลอยตัวขึ้นมาได้ ส่งผลกระทบให้บริเวณชายฝั่งขาดธาตุอาหารสำหรับปลาและนกทะเล ชาวประมงจึงขาดรายได้ (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ปปรากฏการณ์เอลนีโญ

(ที่มา : <http://www.pacificclimatefutures.net/en/help/climate-projections/understanding-climate-variability-and-change/>)

ปรากฏการณ์เอลนีโญทำให้ฝนตกหนักในตอนเหนือของทวีปอเมริกาใต้ แต่ยังคงก่อให้เกิดความแห้งแล้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และออสเตรเลียตอนเหนือ การที่ไฟไหม้ป่าอย่างรุนแรงในประเทศอินโดนีเซีย ก็เป็นเพราะปรากฏการณ์เอลนีโญนั่นเอง

ปัจจุบันความรุนแรงของปรากฏการณ์เอลนีโญ เริ่มปรับตัวสูงขึ้นเข้าสู่ระดับปานกลาง ทำให้ฝนตกในประเทศไทยน้อยลงมากโดยเฉพาะในช่วงเปลี่ยนจากฤดูร้อนเข้าสู่ต้นฤดูฝน เช่น ในเดือนพฤษภาคม ที่ผ่านมา แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางและปลายฤดูฝนอิทธิพลของปรากฏการณ์เอลนีโญจะเบาบางลง สังเกตได้จากปริมาณฝนจะค่อยๆ ตกมากขึ้นไป

สำหรับประเทศไทยผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งโดยตรงหนีไม่พ้นชาวนาและเกษตรกรที่เคยเพาะปลูกพืชในฤดูแล้ง จำนวน 398,347 ราย รวมเป็นพื้นที่เพาะปลูก 11.97 ล้านไร่ โดยแบ่งเป็นเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา 345,161 ราย พื้นที่เพาะปลูก 10.70 ล้านไร่ แลเขตลุ่มน้ำแม่กลอง 53,186 ราย พื้นที่เพาะปลูก 1.27 ล้านไร่ หากคิดเป็นการประเมินมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วราว 5,600 ล้านบาท และชาวนาผู้ปลูกข้าวอาจสูญเสียรวมกว่า 14,000 ล้านบาท เมื่อสิ้นสุดฤดูร้อน นับเป็นมูลค่าความเสียหายมากที่สุดมูลค่าเฉลี่ยรอบ 5 ปี คิดโดยการประเมินมูลค่าอยู่ที่ราว 11,900 ล้านบาท จากสถานการณ์นี้กินเวลายาวนานกว่าที่คาดการณ์ไว้จะยังเป็นการชูดกำลังซื้อภาคครัวเรือนในชนบท และส่งผลต่อเนื่องไปยังธุรกิจที่เกี่ยวข้องและซ้ำเติมชาวนาและเกษตรกรให้มีภาวะยากลำบากอยู่แล้วให้แย่ลงไปอีก

จากข้อมูลสำนักงานเศรษฐกิจทางเกษตร (สศก.) ได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์สินค้าเกษตรครึ่งปีแรก และแนวโน้มครึ่งปีหลังทั้งในส่วนของพืชเศรษฐกิจ พบว่าส่วนใหญ่จะมีผลผลิตที่ลดลง ทั้งนี้ในส่วนของข้าวเปลือกนาปี 2558 ทั่วประเทศ คาดจะให้ผลผลิต 5.5 ล้านตัน ซึ่งผลผลิตลดลงจากปี 2557 ที่มีผลผลิต 7.7 ล้านตัน หรือลดลง 41.1% ส่วนข้าวนาปีปี 2558/59 คาดจะมีผลผลิต 26.5 ล้านตัน ลดลงจากนาปี 2557/58 ที่มีผลผลิต 26.8 ล้านตัน (ตารางที่ 1)

คาดการณ์ผลผลิตสินค้าเกษตรสำคัญ ปี 2558 จากผลกระทบภัยแล้ง

สินค้า	ผลผลิตปี 2557	คาดการณ์ปี 2558
ข้าวเปลือกนาปรังปี 2558	7.7 ล้านตัน	5.5 ล้านตัน
ข้าวเปลือกนาปี 2558/2559	26.8 ล้านตัน	26.5 ล้านตัน
ยางพารา	4.2 ล้านตัน	3.9 ล้านตัน
ปาล์มน้ำมัน	13 ล้านตัน	12.5 ล้านตัน
ทุเรียน	6.3 แสนตัน	6.1 แสนตัน
ลำไย	9.9 แสนตัน	8.7 แสนตัน
สับปะรด	1.74 ล้านตัน	1.70 ล้านตัน

หมายเหตุ : ข้อมูล ณ 30 มิถุนายน 2558

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 1 ผลผลิตสินค้าเกษตรสำคัญ

(ที่มา: http://www.oae.go.th/ewtadmin/ewt/oae_web/download/bapp/2558/half2-2558.pdf)

จากปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นในปี 2558 ทำให้ปริมาณน้ำฝนมีน้อยส่งผลให้ชาวนาปลูกข้าวล่าช้าและประกอบกับราคาข้าวมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก ชาวนาบางส่วนจึงปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่น เช่น อ้อย โรงงานที่ได้ราคาดีกว่า จากราคาข้าวไทยช่วง 5 เดือนแรกที่ปรับตัวลดลง คาดว่าในปีประเทศไทยจะส่งออกข้าวสารได้ประมาณ 9 ล้านตัน จากปี 2557 ส่งออกได้ 10.9 ล้านตัน ลดลงร้อยละ 17.9 สินค้ายางพารา คาดปีนี้ผลผลิตทั่วประเทศจะลดลงเหลือ 3.9 ล้านตัน จากปี 2557 มีผลผลิต 4.2 ล้านตัน ภัยแล้งทำให้การกรีดยางในบางพื้นที่ได้น้ำยางน้อย รวมถึงชาวสวนได้ทำการโค่นต้นยางเพื่อรับเงินสงเคราะห์จากรัฐบาล ซึ่งในปีนี้อัตราค่าไทยจะส่งออกยางพาราในรูปวัตถุดิบได้ประมาณ 3.7 ล้านตัน หรือลดลงจากปีที่แล้ว ร้อยละ 1.6 ปาล์มน้ำมัน คาดปีนี้จะมีผลผลิต 12.5 ล้านตัน ลดลงจากปีที่แล้วที่มีผลผลิต 13 ล้านตัน จากผลกระทบภัยแล้ง ขณะที่ปีนี้คาดการณ์การส่งออกน้ำมันปาล์ม และผลิตภัณฑ์ของไทยจะส่งออกได้ 1 หมื่นตัน มูลค่า 3 พันล้านบาท ลดลงจาก 3.7 แสนตันในปีที่ผ่านมา ทุเรียนคาดว่าปีนี้จะมีผลผลิตปริมาณ 6.1 แสนตัน ลดลงจากปีที่แล้วที่มีผลผลิต 6.3 แสนตัน เนื่องจากช่วงที่ทุเรียนกำลังออกดอกกระทบสภาพอากาศร้อน ทำให้ออกดอกไม่เต็มที่ ประกอบกับเกิดพายุฤดูร้อนในเดือนเมษายนถึงพฤษภาคมที่ผ่านมา ทำให้ทุเรียนแตกยอดอ่อนแทนการออกดอก และส่วนที่ออกดอกติดผลแล้ว ดอกและลูกทุเรียนร่วงเสียหาย ถึงแม้จะมีผลผลิตลดลง แต่ด้านการส่งออกทุเรียนครึ่งปีหลังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากครึ่งปีแรก ซึ่ง 4 เดือนแรกส่งออกปริมาณ 7.1 หมื่นตัน มูลค่า 2.66 พันล้านบาท เนื่องจากตลาดมีความต้องการต่อเนื่อง ลำไย คาดปีนี้จะมีผลผลิตประมาณ 8.7 แสนตัน ลดลงจากปีที่แล้วที่มีผลผลิต 9.9 แสนตัน แต่แนวโน้มการส่งออกในช่วงครึ่งหลังคาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากครึ่งปีแรก ซึ่ง 4 เดือนแรกส่งออกแล้ว 1.8 แสนตัน มูลค่า 4.49 พันล้านบาท สินค้ามันสำปะหลังคาดว่าจะมีผลผลิต 30 ล้านตัน ซึ่งใกล้เคียงกับปีที่แล้ว แม้จะได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง เนื่องจากในปีที่ผ่านมาราคาหัวมันอยู่ในเกณฑ์ดี ส่งผลให้เกษตรกรปลูกมันทดแทนพื้นที่อ้อยโรงงานที่รื้อต่อทิ้ง แทนพื้นที่เลี้ยงสัตว์ หรือนาดอนบางส่วน และการส่งออกจะยังไปได้

ดี ส่วนสับปะรดปีนี้คาดว่าจะมีผลผลิตประมาณ 1.70 ล้านตันจากปีที่แล้ว 1.74 ล้านตัน เนื่องจากภัยแล้งและพื้นที่เข้าปลูกสับปะรดโรงงานบางส่วนลดลง และบางพื้นที่ได้ปรับเปลี่ยนจากการปลูกสับปะรดโรงงานเป็นสับปะรดบริโภค พันธุ์ตราดสีทอง และพันธุ์อื่นที่มีราคาดีมากขึ้น สศก.จะปรับคาดการณ์ขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี) ของภาคเกษตรปี 2558 จากเบื้องต้นคาดว่าจะมีมูลค่าประมาณ 1.3 ล้านล้านบาท ขยายตัวลดลงร้อยละ 1.1 จากปี 2557 จีดีพีภาคเกษตรของไทยมีมูลค่า 1.4 ล้านล้านบาท ซึ่งคาดว่าจะปรับลดลงอีกจากปัจจัยหลักเป็นผลกระทบจากภัยแล้ง

จากข้อมูล สศก. เป็นตัวบ่งชี้ชัดว่าภัยแล้งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทำให้ผลผลิตด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพืชเศรษฐกิจที่ประสบปัญหาผลผลิตลดลงซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และการใช้จ่ายของเกษตรกร และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ภัยแล้งได้ส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (จีดีพี) ของภาคเกษตรลดลง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าภัยแล้งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับเศรษฐกิจประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

1. ภัยแล้งครั้งนี้รุนแรงและเสี่ยงแค่ไหน? [ออนไลน์]. [อ้างถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2558] : เข้าถึงได้จาก

https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/DocLib /Article07_07_58.pdf

2. เอลนีโญ[ออนไลน์]. [อ้างถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2558] : เข้าถึงได้จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%80%E0%B8%AD%E0%B8%A5%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B9%82%E0%B8%8D>

3. ภัยแล้ง [ออนไลน์]. [อ้างถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2558] : เข้าถึงได้จาก

<http://www.tmd.go.th/info/info.php?FileID=71>

4. ภัยแล้ง 58 เกษตรเสียหาย5พันล้าน. [ออนไลน์]. [อ้างถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2558] : เข้าถึงได้จาก

http://www2.metec.or.th/th/special/biodegradable_plastic/process_plas.html

5. พืชภัยแล้ง'จุดผลผลิตทุบทุบส่งออก [ออนไลน์]. [อ้างถึงวันที่ 23 สิงหาคม 2558] : เข้าถึงได้จาก

<http://www.thansettakij.com/2015/07/03/4355>

สำนักบริหารและรับรองห้องปฏิบัติการ

กรมวิทยาศาสตร์บริการ

โทร. 0 2201 7125

E-mail : sawanya@dss.go.th.